

# „Kniežatá, ktoré nám vládli...“

**Jacek Bartyzel**

13. januára 2020 ✚ **Politika**

Rozhorčujeme sa nad správaním politických, hospodárskych, kultúrnych a najmä mediálnych „elít“, ktoré robia toľko rozruchu vo svete a hlboko ovplyvňujú podobu nášho kolektívneho, ba dokonca, chtiac-nechtiac, aj osobného života. Hoci sme toho už veľa videli a počuli, takže naša citlivosť (a svedomie) sú, bohužiaľ, často otupené a ľahostajné voči excesom, predsa len ešte nie sú úplne otupené dotieravosťou, akou nás propagátori nového sekulárneho náboženstva „tolerancie“ bežne podrobujú znečitlivejúcej drezúre a prevýchove. Takže, keď po iks-tý raz nami lomcuje odpor a zmocňuje sa nás znechutenie nad ďalším „európskym štandardom“ presadzovaným našimi osvietenými vládcami, pýtame sa: ako sa to mohlo stať? Odkiaľ sa vzali – parafrázujúc Jeana Racineho – „kniežatá, ktoré nám vládnu“ (*ceux princes qui nous gouvernent*), aký je ich rodokmeň?

Na zodpovedanie tejto otázky sa musíme vrátiť hlbšie do histórie, do obdobia pred Veľkou katastrofou a uvažovať o tom, čím bola vtedy *elita*, aké bolo jej zloženie, ako vznikala, jej charakter (*étos*) a účel (*telos*). Nebudeme polemizovať o tom, kedy nastala táto Veľká katastrofa, ani ktorá udalosť bola pre ňu rozhodujúca a prelomová: Francúzska revolúcia? Reformácia? Humanizmus? Neskorý stredoveký nominalizmus a averroizmus? Alebo možno ešte niečo skôr a niečo iné?

Keďže nemáme čas a miesto, aby sme rozoberali tieto veľmi zaujímavé otázky, stačí povedať, že pred Veľkou katastrofou, keď napriek všetkým protivenstvám vyplývajúcim z hriechom poznačenej ľudskej prirodzenosti, postupne rástlo a vzrástalo sa Božie dielo obohacovania ľudskej civilizácie Kristovým náboženstvom a morálkou (ktorú nazývame *Christianitas*), existovala, tak ako v každej tradičnej a zdravej civilizácii, pluralistická štruktúra s rôznymi funkciami, ktorú Georges Dumézil, skúmajúci tradície, nazýva „tripartizmus“.

**Sociálna komunita *Christianitas* pozostávala v podstate z troch stavov, do ktorých patrili tí, ktorí sa modlia (*oratores*), ktorí bojujú (*bellatores*) a ktorí pracujú (*laboratores*).** Každý z týchto stavov bol, samozrejme, vnútorne rozmanitý a hierarchicky usporiadaný a nikdy sa – ako v hinduistickej civilizácii – neuzatváral do seba, takže nevznikali fatalisticky determinované kasty cez *karmu*; a tiež nie každý sa „vmestil“ do týchto rámcov (boli to takzvaní *voľní ľudia*).

Bez väčších problémov môžeme v tamojšom svete nájsť ekvivalent moderného pojmu *elita* (kvôli „súčasnosti“, v ktorej je istý „konštruktivizmus“ charakteristický pre duch neskorších čias, možno ju výstižnejšie nazvať tradičným a šľachetnejším menom „aristokracia“ – v etymologickom zmysle tohto slova: *aristoi*, „najlepší“; zatiaľ čo slovo *elita* má skôr „technický“ a veľmi často aspoň „morálne neutrálny“ význam; ako správne poznamenáva znamenitý sociológ Vilfredo Pareto, pojem *elity* sa vzťahuje na ľudí, ktorí jednoducho „dosahujú najvyššie ukazovatele vo svojom odbore činnosti“, preto rozhodujúcim kritériom je kritérium *intenzity* danej črty, nie *kvality* v akomkoľvek zmysle“).

Keďže bol tento svet skutočne spoločensky pluralistický, jeho elita/aristokracia bola rôznorodá a fakticky ju tvorili špičky všetkých troch stavov: prvého (duchovného), druhého (rytierskeho) a tretieho (meštiackeho), takpovediac naprieč ich „oficiálnou“ hierarchiou. Použijúc oveľa neskoršiu terminológiu vypracovanú (so zámerom oživiť tento stav) medzi mysliteľmi *Action Française*, ako Charles Maurras alebo Hugues Rebell, boli to tri aristokracie: „šľachta meča“ (*la noblesse de l'épée*) čiže rodinná aristokracia, „šľachta tógy“ (*la noblesse de la robe*) čiže zámožné mešťanstvo i tzv. dnešným jazykom povedané „slobodné povolania“ či „šľachta pera“ (*la noblesse de la plume*), čiže vzdelaní *úradníci-klerici*, ktorými napokon do konca stredoveku boli takmer výlučne duchovní (teológovia, filozofi a spisovatelia).

Každá z týchto aristokracií mala svoj vlastný *étos*, svoje ideály a aspirácie, a prirodzená bola aj rivalita medzi nimi. Stačí pripomenúť slávne zvolanie rytierov – križiakov: „Krv hrdinov je bližšia Bohu ako modlitba veriacich a atrament učencov!“ Tieto spory o „primát“ sa však odohrávali v rámci tej istej vízie sveta, spiritualistickej a teocentrickej, takže neškodili spoločenskej štruktúre *Christianitas*; práve naopak, **tento „pluralizmus tradičných elit“ dal západnej kresťanskej civilizácii jedinečnú a v dejinách bezprecedentnú dynamiku**, ktorá prinášala ovocie ešte dlho po tom, ako došlo k rozpadu náboženskej jednoty.

### **Civilizácia *ordo senatorius***

Veľký reakcionár Nicolás Gómez Dávila píše: „Najkratšiu a najvýstižnejšiu definíciu opravdivej civilizácie nachádzam u Trevelyana: *A leisured class with large and learned libraries in their country seats* (Nepracujúca trieda vlastniaca vidiecke sídla s knižnicami plnými učených kníh.) Túto myšlienku dopĺňa niekoľko ďalších postrehov na tému *ordo senatorius* (senátorský stav), z ktorých – kvôli nedostatku miesta – citujeme iba jeden: „Západ bol ukutý v sociálno-ekonomickej kovárskej dielni, ktorú patriciát odkázal ako dedičstvo *ordo senatorius* a *ordo senatorius* ju zasa odkázal feudálnej spoločnosti.“ Zostali tu zachované známky najtrvalejšej elity v dejinách Západu, od antického republikánskeho Ríma po – na niektorých miestach – aj v Poľsku, dokonca aj v prvých desaťročiach 20. storočia: elity zemianskej.

Medzi tieto významné črty patrí predovšetkým: „záhalčivosť“ – v zmysle slobody bez nutnosti zarábať si na živobytie; bojovný (rytiersky) rodokmeň – ako trvalý záväzok k vojenskej službe vlasti; spätosť s pôdou a predovšetkým vidiecky spôsob života – hoci povinnosti stavu ich často nútili zostať dlho na kráľovskom dvore alebo dokonca v cudzích krajinách; delikátnosť vkusu a zvykov prenášaná z generácie na generáciu; **povinnosť praktizovať a zároveň odovzdávať z generácie na generáciu čnosť**, z ktorých hlavná je v tomto stave osobná a rodinná čnosť (*honor*), ktorej zmysel filozof (tomista a royalista) Claude Polin charakterizuje ako: „Nemať medzi predkami osobu, ktorá by sa previnila proti čnosti“; stály kontakt s učenou múdrosťou obsiahnutou vo Veľkých knihách Západu, zhromaždenou v knižniciach týchto „vidieckych sídiel“: palácov a kaštieľov.

Spomínanú „učenosť“ však netreba zamieňať s „intelektualizmom“. Julius Evola, „integrálny“ tradicionalista (nekresťanský, ale často hlboký, až príliš hlboko ponorený do mýtického praveku), výstižne konštatuje, že prehnaný „kult myslenia“ je imitáciou elitárstva, ktorá je charakteristická pre meštiacku civilizáciu, ukutého vo vyhniach slobodomurárskeho osvietenstva. Túto konfrontáciu dvoch elit – tradičnej, aristokratickej a súčasnej, buržoázno-racionalistickej -, charakterizuje anekdota z obdobia osvietenstva, ktorú cituje (podľa MacLuhana) v eseji *Pohrdanie nás*, mimoriadne bystrý predstaviteľ postmoderného

myslenia Peter Sloterdijk: „Potom, čo Edward Gibbon vydal knihu *Decline and Fall*, knieža Gloucester mu povedal: »Znovu taká prekliata hrubá kniha, čo vy na to, pán Gibbon? Budeme do nej postupne prenikať, čítať si ju a vráť sa v nej, že pán Gibbon?“

Opísaná situácia je evidentne zveličená. Táto anekdota však jednostranne vyjadruje postoj tejto osvietenскеj „aristokracie mysle“, ktorá – ako hovorí Sloterdijk – v boji proti „metafyzicky zakódovaným rozdielom medzi ľuďmi“ a za zbavenie legitimacy feudálnej šľachty sa odvoláva na „dôležitejšiu urodzenosť, na prirodzenú aristokratickosť talentu a génia,“ pričom zároveň dokazuje, že „dedičný šľachtic z hľadiska kultúry bol často iba barbarom, ktorý si osvojil šľachtické maniere“.

Existuje však zásadný rozdiel medzi tradičným *úradníkom* – *klerikom* (duchovným alebo laikom) a moderným *intelektuálom* – produktom osvietenstva. V podstate jeden i druhý skúmajú, čítajú, uvažujú a hľadajú, ale aký rozdielny je spôsob a zmysel tohto hľadania! Predovšetkým sa ono odohráva v rámci inštitúcií, o ktoré sa opiera existujúca sociálna realita, a jeho cieľom je dobro spoločnosti, ktoré je pevné a reálne; jeho hľadanie a tvorba sú navyše *nezištné*, slúžia poznaniu pravdy a dobra či vytváraniu krásy pre ňu samu, nie pre zisk a už vôbec nie je namierené *proti* tomu, čo je reálne. Antický filozof sa noetickým rozumom povznáša „do blízkosti Bytia“, aby po návrate do svojich *polisov* alebo *civitas* odhalil svojim spoluobčanom získané poznanie.

**Stredoveký teológ je predovšetkým členom *Ecclesia* i *res publica Christiana*, ktorý študujúc *scientia sacra* chce pochopiť dokonalosť a krásu Božieho stvorenia a prozreteľnostného plánu s ľuďmi** a potom priblížiť tieto vedomosti kresťanskému ľudu, aby mu uľahčil večnú spásu.

Nie je možné ignorovať ani ďalší fenomén neoddeliteľne spätý s civilizáciou *ordo senatorius*, konkrétne fenomén básnika: zemana či zemana – filozofa, ktorý premýšľa a píše vo svojom vidieckom sídle, ďaleko od zhonu veľkých miest, ale to, čo píše, nie je jeho zdrojom obživy, ani hlavným povolaním, ani nemá byť titulom pre získanie slávy; často nemá v úmysle dokonca ani publikovať plody svojej múzy.

Cicero na svojom latifundiu v Arpinume, Petrarca vo svojej vile v Arqué, pán de Montaigne vo veži svojho zdedeného zámku a celá škála starých poľských spisovateľov od Kochanowského v Czarnolese po Kochowského v Goleniówě sú archetypálnymi postavami tohto „nezáhaľčivého zaháľania“. **Takýto spôsob praktizovania literatúry alebo filozofie vyjadroval pravdepodobne najtradičnejšie chápanie kultúry ako kultivácie prírody a nie jej konkurovania, či „dobývania“**. Z rovnakého dôvodu bolo v malých provinčných mestečkách medzi kopcami, uprostred lesov a jazier založených mnoho univerzít – najmä v Anglicku, Španielsku či Nemecku.

*pokračovanie v II. časti*

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/kniezata-ktore-nam-vladli/>